

**FOLKMINNEN OCH FOLKTANKARS
FRÅGEFORMULÄR IV. 1918**

FRÅGOR OM TRO OCH SED BETRÄFFANDE SLAKT O. D.

HADDE MAN NÅGON MENING OM ATT SLAKT skulle göras vid vissa tider (vissa veckodagar, vid visst slags månskite, vid flod-tid osv.) och varför iaktogs detta?

2. Var det någon bestämd person som skulle utföra slaktningen? Vad slags slakt ansågs "ohederlig" och skulle utföras av "rackaren"? Vad berättar man om "rackaren" och hans sätt att slakta?

3. Vad betalade man "rackaren" eller slaktaren? Skedde betalningen för år eller visst för varje gång?

4. Vilka benämningar hade man på rackaren? På vad sätt umgicks man med honom? Vilka övertroiska föreställningar hade man om honom (trolldomförmåga, förmåga att bota vissa sjukdomar, skadligt inflytande osv)?

5. När började man utan rackarens hjälp att flåhästar och när började man begagna hästkött? Har man några sägner eller föreställningar om hur det blivit sed att var och en själv kunde ombesörja hästslakt o.d. (t ex genom lagbud), och att detta till följd av något slags lagbud ej längre skulle räknas som ohederligt arbete?

6. Hade man något särskilt att iakttaga vid kastrering eller dådjuren märktes? Vad gjordes med det bortskurna? Skulle någon bestämd person (t ex rackaren) utföra dylikt arbete? Förekom kastrering av ett djur samtidigt med att det slaktades, och varför?

7. Hade man något särskilt att iakttaga med skjutet vilt?

8. Hur behandlades självdöda djur?

9. Ansågs det skadligt för vissa personer (t ex. havande kvinnor) att närvara vid slakt? Varför? Vilka sysslor vid slakt kunde av sådana förrättas och vilka icke? Vad iaktogs för övrigt för att undvika skadliga inflytanden?

10. Hade man någon formel eller läsning som skulle sägas till djuret före slaktningen? Var det något som man borde undvika att säga till det? Eller något ord som man skulle undvika att nämna under slakten? Var det i övrigt något att iakttaga med djuret innan det skulle slaktas?

11. Hade man någon föreställning om att slaktaren skulle kunna flådjuret utan hjälp av kniv, och vad sade man om den, som ej kunde detta? Vad sade man om den som ej kunde träffa leden, då den fot skulle skäras av?

12. Hade man något skämt för sig vid slaktet (t ex att be någon gå och låna en "rumperäcka")? Hur gick det därvid till?

13. Var det någon del av djuret (av hjärtat, halsen, tungan osv. som skulle kastas bort? Vilka delar, vad kallades de? Och varför kastades de bort? Var det något som skulle ges åt hunden?

14. Var det något ben som man använde till att spämed? Hur gick det till? Var satt det och vad kallades det?

15. Var det något eller några ben som man tog vara på för att använda till redskap? Eller till leksaker? Vilka ben och hur användes de?
16. Var det något ben (t ex i halsen) som man hade någon särskild tro om? Vad kallades det? Var det för övrigt någon regel om hur man skulle behandla benen?
17. Var det någon del av djuret som ansågs skamlig att användas till mat och som man anrättade åt personer, som man ville förhåna? Känner Ni några exempel härpå?
18. Hur behandlades blodet? Har den använts som läkemedel? I vilka fall och på vad sätt? Förekom det att man drack blodet varm av slakt eller jaktdjur? Varför? Vilka olika slags blodmat lagades?
19. Vad namn hade man på de olika delarna av djuret (ineltor, olika magar, tarmdelar, fetthinna, könsdelar)?
20. Vad namn hade man på de olika slaktprodukterna t ex av de olika slagen av korv osv?
21. Använde man hår, borst, tagel osv till något slags vävnad? Vad kallades den och vad användes den till?
22. Vilka delar tog man vara på för andra ändamål än för mat (hornboskapens horn, blåsan, gallan, "tjuramegan" osv)? Vad kallades de och hur förvarades de?
23. Hade man några hemmaväxande (odlade eller vilda) kryddväxter för slaktmat? Vilka, och hur användes de?
24. Hur behandlades hudarna? Garvades de i hemmen och hur förfor man därvid?
25. Företog man någon särskild rening (t ex med eld) av slaktplatsen? Varför?
26. Hade man något slags särskilda slaktgillen? Var det därvid bestämda maträtter och vilka? Brukade man skicka smakbitar till grannarna? Skulle prästen ha något? Skulle slaktaren, om han ej hörde till husets folk, ha någon särskild del av slaktdjuret för besväret?
27. Hade man någon föreställning att köttet ej borde ätas samma dag? Och varför? Var det några djur (tama eller vilda) som folket hade motvilja att äta och varför?
28. Var det något särskilt att iakttaga vid korvkokning för att korvarna inte skulle spricka?
29. Hade man något upptåg ifråga om svinfoten (gåmed svinfoten, supa till svinfoten, stapla upp de avgnagda benen och bära dem till dörren osv)? Hur gick det därvid till? Och brukar man iakttaga sådant vid någon bestämd fest?
30. Iakttog man några särskilda slaktbruk till årsfester eller bestämda dagar (Olofsmässa, Mårten, julen osv)? Var det särskilda djur som därvid skulle slaktas? Var det särskilda köträtter som då skulle lagas men eljes ej brukades?

För utförliga och noggranna svar på här meddelade frågor vore vi tacksamma. Särskilt bör även framhållas, att det vore önskvärdt att få ordspråk, talesätt och sägner upptecknade, som på ett eller annat sätt skulle kunna stå i sammanhang med här berörda förhållanden.

FRÅGOR OM TRO OCH SED BETRÄFFANDE PENGAR OCH SKATTER

HAR NI I EDER TRAKT HÖRT TALAS OM ATT man brukat använda en strumpa, en gryta, sängen osv. till förvaringsrum för sina pengar?

2. Ansågs det olyckligt att betala ut pengar på vissa dagar? Vilka och varför?

3. Är det något som man bör göra med pengar för att ha tur med dem (t ex spotta), när man ger ut eller tar emot dem? Eller är det något som man måste undvika för att ej förlora turen (t ex räkna)? Iakttages sådant ständigt eller blott vid vissa tillfällen?

4. Talar man om rättfärdiga och orättfärdiga pengar? Vad har man för kännetecken på det ena eller andra slaget och gör man något för att undvika de senare? Ordspråk om pengar?

5. Vad tror man om hittade pengar?

6. Vad trodde man förebådades dåman tappade en slant på golvet eller dåman drömde om pengar?

7. Bär man på sig lyckopengar? Vad är det för pengar som begagnas för detta ändamål och hur bär man dem (om halsen, på klockkedjan, i portmonnän osv.)?

8. Berättas om någon talisman eller tjänsteande ("spiritus") som drager pengar till huset? Hur anskaffade man sig sådan och på vilka villkor? Och hur kunde man bli av med den?

9. Har man brukat lägga pengar i byggnadsgrund eller i tröskeln till hus och varför?

10. Brukar man offra pengar vid vissa tillfällen (kasta en slant i sjön vid segling, offra i källor osv.)? Till vad ändamål gör man detta och är det någon särskild sorts mynt som därvid användes?

11. Har man brukat lägga pengar i kistan hos den döde? Varför? Och var anbragte man då dessa?

12. Känner Ni någon annan vidskeplig användning av pengar (t ex vid barndop, bröllop, årsskifte osv.)?

13. På sina håll träffas försteningar eller liknande bildningar till formen påminnande om pengar, och som av folket anses vara för-stenade pengar. Hur tros de ha kommit till och vad kallas de?

14. Har det varit brukligt att t ex vid resor gräva ner pengarna? Berättas historier om gammalt folk som grävt ner eller på annat sätt gömt pengarna för att ej arvingarna skulle få dem? Berättas om några särskilda ceremonier (besvärjelser, djuroffer o d) därvid?

15. Ansåg man att något hemlighetsfullt väsen (drake, rå rålande, gast osv) fick makt över nedgrävda skatter?

16. Hur fick man reda på gömda skatter (genom dröm, bloss, slagruta osv.)?

17. Hur fick man makt över en funnen skatt? Genom att kasta något på den (vad för något?), genom rituella handlingar (besvärjelser, offer od), tvillingoxar? Skulle skatten grävas fram på någon bestämd tid eller av bestämda personer?

18. Vilka synvillor berättas om vid skattgrävning? Pengarna förvandlades (till löv, spån osv.)?

Förvaringskärlet förvandlat? Skräcksyner (eldsvålor i byn, frambrytande vattenmassor, hiskliga odjur osv.)? Gyckelsyner (tupp spänd för hölass osv.)?

19. Berättas det om skatter bestående av annat än pengar, t ex guldvagnar, guldvaggor och andra guldföremål, kyrkklockor osv?

20. Vilka sägner berättas om skatter och skattgrävare? Profetior om skatter som man en gång kommer att hitta under vissa omständigheter?

21. Har man i Eder hembygd några sägner om **utvandringar**? Vilken orsak tillskrives vandringen (krig, päst, hungersnöd osv)?

22. Berättas några sägner om hur man först tog hembygden i besittning och om de första bebyggarna? Dåman i vissa trakter av Norge har många sådana invandrings- eller bebyggelsesägner, borde sådana även kunna påräffas i vårt land, fastän man hittills ej fått mycket av det slaget.

DESSUTOM VORE VI TACKSAMMA FÖR SVAR Å följande frågor, som förut framstälts i årg. 1914:

1. Känner Ni någon form av sägnen om Jätten Finn? Hur berättar man den i Eder hemtrakt?

2. Känner Ni andra sägner om jättar eller troll, som byggt kyrkor eller andra byggnader?

3. Känner Ni några sagor om djävueln som byggmästare?

4. Känner Ni sagor eller sägner om troll, som hjälpt en flicka att spinna eller gjort andra liknande arbeten?

5. Känner Ni någon saga eller sägen, vari det förekommer, att namnet på ett troll eller människa måste gissas?

6. Känner Ni någon saga eller sägen om ett troll, som friar till en flicka, men överlistas av flickan genom att hon lockar ur det genom vilket medel dess makt kan brytas? Eller kanske någon liknande, där en man på samma sätt befriar sig från en skogssnuva?

7. Vilka historier berättas om hjulormen, lindormen eller draken?

8. Känner Ni någon sägen om en man, som i strid mot en drake lyckas döda honom men själv stupar? Eller överlever striden och vinner drakens skatt?

FOLKMINNESFÖRENINGEN I LUND